

VÁROS A VÁROSBAN

Szöveg: Meszleny Zita
Fotó: Földházi Árpád

A főváros látszólag olvasztótégelyként nyeli el Budafokot, a nagy múltú településrész mégsem higul fel ebben a Budapestnek nevezett örvénylő masszában. Saját történelmére alapozva őrzi egyedi karakterét.

Belvárosi terek, bevásárlóközpont, véget nem érő panelsorok, a semmiből kinőtt lakópark, elhagyott gyárak, felüljáró, újabb szalagházak, majd egyre alacsonyabb épületek, bájos macskaköves utcák. A villamosról leszállva a végállomástól végállomásig utazás különös hangulata fog el.

Budafok vagy Dunafok – nemhiába dilemmáztak így százharmincöt évvel ezelőtt az akkor még nagyközség nevét magyarosítani kívánók. A Duna jobb partján, Budapest egyik legdélebbi pontján fekvő település mint város a városban őrzi saját történelmére alapozott identitását. Minderről Garbóci László mesél, aki – miközben egy kora tavaszi napon bemutatja a környéket – a régi utcákat járva több ezer év eseményein vezet végig.

EGYIPTOM HELYETT DÉL-BUDA

A helytörténész számára Budafok nem valaminek a széle, hanem a világ közepe. Felmenői – ahogy azt visszavezette – az ezerhatszáz éves végén az első német telepések között érkeztek a vidékre, dédapja bő évszázaddal ezelőtt Budafok nagyközség bírója volt. A leszármazottai azóta is mind itt élnek, sőt szomszédok. Noha László kezdetben úgy képzelte,

a távoli Egyiptom kutatója lesz, végül maradt szűkebb páttriájánál. Hieroglifák fejtegetése helyett már a gimnáziumi történelemszakkör tagjaként tízkilós orsós magnóval látogatta a kerület nagy öregjeit, hogy megörökítse életük történetét. „Annyi különböző emberrel, izgalmas sorssal talákoztam akkor, hogy az érdeklődésem azóta is kitart, sőt növekszik” – magyarázza szenvedélye okát.

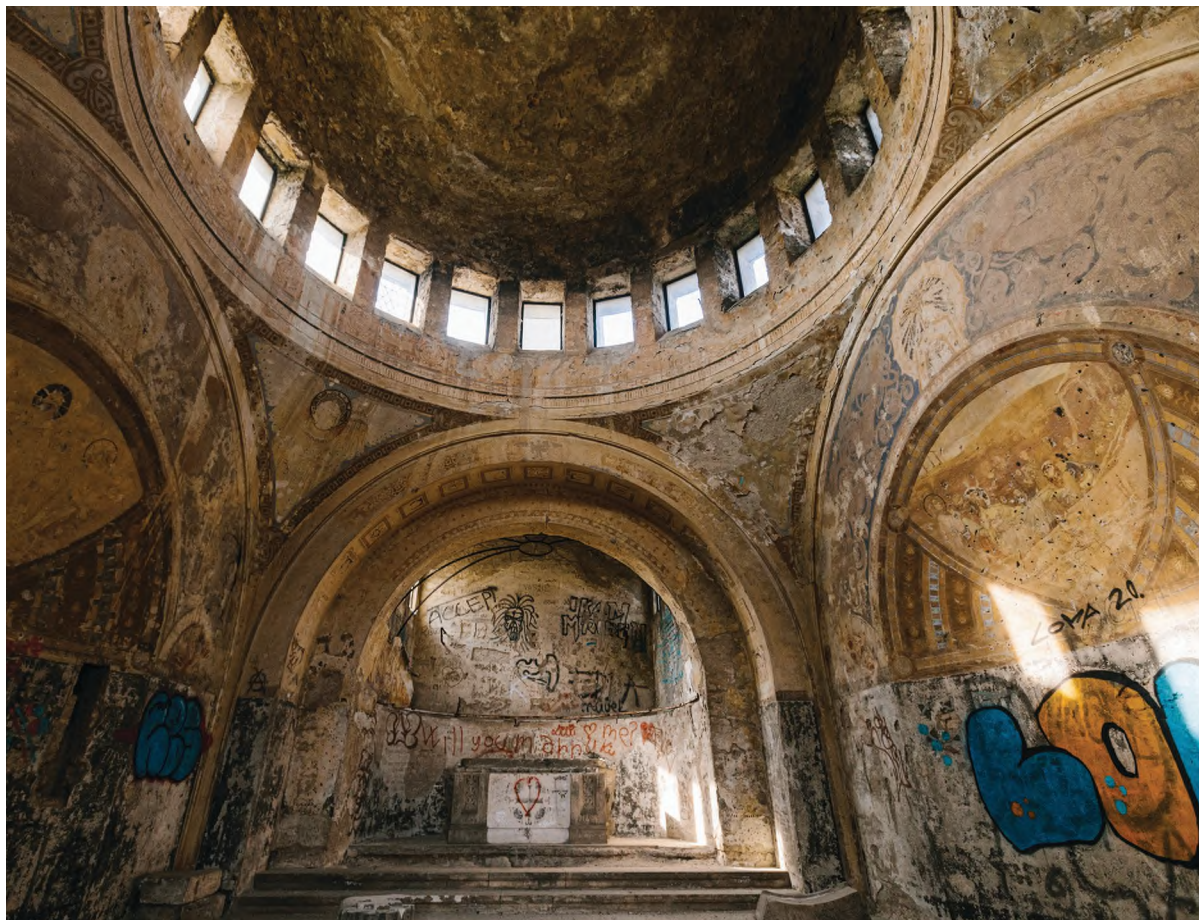
Az eltelt öt évtized alapos kutatómunkáját bizonyítja, hogy Budafok történetét nem családja érkezésétől, hanem jó pár millió évvel korábbról kezdi. Mint megtudom, „hogyan lett Budafok azzá, amivé, azt a szerencsés földrajzi adottságainak köszönheti. A víz közelsége, a tétényi fennsíkot harminc-negyven méter mélyen borító mészkő mind csábította a népeket”, a keltákat, a rómaiakat, Tétény vezért, majd IV. Béla idején a környékbeli három virágzó település, Csút, Kocsola és Kánya lakóit. Ám a török hódoltság itt is cezúrát hozott. Az újjáépítés Habsburg-hű urak indítványozására történt. „Savoyai Jenő tér” – idézem fel erre fel a villamosvezető recsegő hangját, miközben László a betelepítésekről beszél. A 18. század végétől a 19. század közepéig több hullámban érkeztek főleg a Rajna

A hathektáros Törley-birtok legmagasabb pontján épült fel a családi mauzóleum, ahová halála után Törley József hamvait helyezték. Az 1950-es években a sírhelyet kirabolták, az épület azóta is felújításra vár

vidékéről a német ajkú szőlőművesek, köztük a helytörténész ősei is Promontorba.

MAGASSÁGOK ÉS MÉLYSÉGEK

Promontor Budafok korábbi neve. „A szó egyszerre jelöl hegyfokot és szőlővel beültetett domboldalt. Mivel a település partján a mészkőfal meredeken szakad le a Dunára, a korbán pedig az egész területet szőlőtáblák borították, minden szempontból találó a név” – magyarázza a helytörténész, miközben a környék legrégebbi részére, a Péter-Pál utcába érünk. A völgyben – valójában egy több millió évvel ezelőtti földrengés nyomán kialakult repedésben – épült ház sor a főváros egyetlen copf stílusú utcája. A kerítéseken kővázák sorakoznak, a díszes homlokzatú házak több-kevesebb sikerrel harcolnak az idő múlásával. Noha a meredek kertek alatt húzódó széles pincék nagyja már inkább garázként szolgál, a legtöbb udvarban még látni néhány szőlőtőkét mintegy mementől annak a kornak, amikor szinte a teljes

lakosságot a bortermelés tartotta el. A régi szép idő, amely emlékét az utca őrzi, egészen a 19. század végéig tartott. „A filoxéra gyakorlatilag tíz év alatt leradírozta a szőlőtáblákat a dombokról” – mesél a tragikus fordulatról László, majd a folytatásból kiderül, a visszatelepítés már nem volt opció, hiszen Pest és Buda egyesülése után a főváros rohamléptékű fejlődése az ipart a külső területekre, többek között Budafokra szorította.

Ekkor az emlegetett mészkőretegnek ismét hasznát vették a helyiek és az újonnan a város köré költöző munkások. A szőlészet helyett a bányászaté lett a főszerep. Az innen kivájt kövek többek között a budai paloták, illetve a Váralagút falait erősítik. A borászati és bányaműlt okán ma is több mint száz kilométer hosszú pincerendszer húzódik Budafok alatt. A talaj adottságait rajtuk kívül a frissen beköltözők is kihasználták. Akinek nem tellett felszíni építkezésre, a földbe vájt magának házat. „Számptalan kép van a huszadik századi újságokban barlanglakásokról,

„Annyi különböző emberrel, izgalmas sorssal találkoztam akkor, hogy az érdeklődésem azóta is kitart”

amelyek tetején kéményhez kötött kecskék legelnek” – meséli az akkori budafoki hangulatról a helytörténész, hozzátéve, hogy bár az építményeket a tüdőbaj idején sorban számolták fel, ő még találkozott az utolsó barlanglakók egyikével, akinek a házát mára múzeumká alakították át.

EGY VÁROS ÁLLOMÁSAI

A lejtős utcát, amelyen lefelé sétálunk, víz-elvezető csatorna választja ketté, partján lassanként rügyező fák sorakoznak. „Emlékszem, az ötvenes években a fák alatt még padok is voltak, amelyeken ülve az asszonyok egy sajátos promontori sváb dialektusban diskuráltak, eső után pedig a bártabb gyerekek teknőben ülve sodródtak a patakban” – emlékszik vissza idegenvezetőm. Szinte minden épületről van egy érdekes története. Elhagyjuk például a Seybold–Garab-pincét, amelynek fogadóterme egy több mint kétszáz éves hordót rejt a falán Zsolnay-díszítéssel, majd a romos, romantikus stílusban épült Czuba–Durozier-kastély, az ország egykori legnagyobb konyakgyára mellett vezet az utunk. Az utca alján aprócska kápolnához érünk. „A 18. században pestis tizedelte a lakosságot. Az egyik helyi sörfőzde tulajdonosa megfogadta, ha ő családjával együtt túléli a vészt, templomot emel a településnek. Noha ő nem érte meg a járvány végét, a lánya teljesítette a fogadalmat” – fedi fel a kis barokk épület eredetét László, s a budafoki falak csak úgy ontják magukból tovább a történeteket. A kápolna szomszédságában álló nagyobb templom például Mária Terézia adományából épült, aki cserébe Ausztria védőszentjéről, Szent Lipótról nevezte el az épületet. S ki gondolta volna, hogy amikor a szabadságharc leverése után Ferenc József nagy erőfeszítések

árán megtalálta az elrejtett Szent Koronát, úgy rendelkezett, hogy hadigőzssel Promontorra hozzák, majd ha itt megbizonyosodtak a hitelenségéről, tizenkét ágyúlövéssel értesítsék Budát az ékszer érkezéséről?

Miközben hallgatom a színes történeteket, a kápolna mellett emelkedő kálváriadombon felfelé haladva magunk mögött hagyjuk a kis völgyet. A házak által közrefogott stációkat végigjárva lenyűgöző panoráma tárul elénk. A távolban a Gödöllői-dombság vonulatai sejlenek fel, valamivel közelebb a Gellért-hegy zöldje ellensúlyozza a városi szürkeséget. A szomszédos magaslaton a fák között a jobb sorsra érdemes Törley-mauzóleum tornya fehérlik, vele szemben a csepeli gyárak kéményei magasodnak. Alattunk Budafok nyüzsög, él, írja tovább a történetét. A végállomásról villamos gördül ki épp, hogy aztán a macskaköves utcákat maga mögött hagyva eltűnjön a panelsorok között. ■

*Budafokon, a Duna partján
állt egykor a Kutyavilla
halászcserda, amely mindig
friss halászlevével sokakat
csábított az asztalához.
Rendszeres vendég volt itt
Krúdy Gyula, aki nemcsak
barátnőit hozta a vendéglőbe,
de Bródy Sándorral is itt
kötött barátságot*